

УДК: 141.7(438+477)"19/20"(045)

<https://doi.org/10.23939/shv2025.02.001>

**ІДЕЙНА ТА МЕТОДОЛОГІЧНА СПАДЩИНА
ЛЬВІВСЬКО-ВАРШАВСЬКОЇ ШКОЛИ
У ФОКУСІ СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
УКРАЇНСЬКИХ УЧЕНИХ: СТАН, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ. ІНТЕРВ'Ю З ОЛЬГОЮ ГОНЧАРЕНКО
ТА СТЕПАНОМ ІВАНІКОМ**

Ігор Карівець

Національний університет "Львівська політехніка"

ORCID: 0000-0002-4555-2226

ihor.v.karivets@lpnu.ua

Ольга Гончаренко

Львівське філософське товариство імені Казимира Твардовського

Національна академія державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ORCID: 0000-0002-2710-6521

olgegoncharenko@gmail.com

Степан Іваник

Львівське філософське товариство імені Казимира Твардовського

ORCID: 0000-0002-3500-7507

stepan.ivanyk@gmail.com

(Отримано: 20.07.2025. Прийнято: 02.09.2025)

© Карівець І., Гончаренко О., Іваник С.

Символічною датою заснування Львівсько-Варшавської школи вважається 15 листопада 1895 року. У цей день молодий Казимир Твардовський (29 років) виступив з першою, вступною, лекцією у Львівському університеті, в якому він розпочинає академічну діяльність на посаді професора філософії, що продовжуватиметься до 1930 року, тобто до року виходу на пенсію. За ці 35 років діяльності у Львівському університеті Казимирові Твардовському вдалося створити школу, яка стала відомою у Центральній та Східній Європі у міжвоєнний період, а сьогодні відома на весь світ. Він був почесним професором Львівського та Познанського університетів.

З нагоди 130-ліття заснування Львівсько-Варшавської школи пропонуємо інтерв'ю з президенткою Львівського філософського товариства імені Казимира Твардовського, докторкою філософських наук, професоркою Ольгою Гончаренко та незалежним дослідником, головою Ради засновників Львівського філософського товариства імені Казимира Твардовського, доктором філософії Степаном Іваніком.

Ключові слова: Казимир Твардовський, Львівсько-Варшавська школа, Львівське філософське товариство імені Казимира Твардовського, українська філософія, наукова філософія, раціональність.

**IDEATIONAL AND METHODOLOGICAL HERITAGE
OF THE LVIV-WARSZAW SCHOOL IN THE FOCUS
OF CONTEMPORARY RESEARCHES BY UKRAINIAN SCHOLARS:
STATE, PROBLEMS, AND PROSPECTS. INTERVIEW
WITH OLHA HONCHARENKO AND STEPAN IVANYK**

Ihor Karivets

Lviv Polytechnical National University

ORCID: 0000-0002-4555-2226

ihor.v.karivets@lpnu.ua

Olha Honcharenko

Kasimir Twardowski Lviv Philosophical Society

Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine

ORCID: 0000-0002-2710-6521

olgegoncharenko@gmail.com

Stepan Ivanyk

Kasimir Twardowski Lviv Philosophical Society

ORCID: 0000-0002-3500-7507

stepan.ivanyk@gmail.com

(Received: 20.07.2025. Accepted: 02.09.2025)

The symbolic date of the founding of the Lviv-Warsaw School is considered to be November 15, 1895. On this day, the young Kasimir Twardowski (29 years old) delivered his first, introductory lecture at Lviv University, where he began his academic career as a professor of philosophy. His academic career at this University would continue until 1930, the year he retired. During these 35 years of activity at Lviv University, Kasimir Twardowski managed to create a School that became famous in Central and Eastern Europe in the interwar period, and nowadays this school is world famous. He was an honorary professor at Lviv and Poznań Universities. On the occasion of the 130th anniversary of the Lviv-Warsaw School, we offer an interview with the President of the Kasimir Twardowski Philosophical Society of Lviv, DcS., Prof., Olha Honcharenko, and independent researcher, the Head of the Council of Founders of the Kasimir Twardowski Philosophical Society of Lviv, PhD., Stepan Ivanyk.

Key words: Kasimir Twardowski, Lviv-Warsaw School, Kasimir Twardowski Philosophical Society of Lviv, Ukrainian philosophy, scientific philosophy, rationality.

Ігор Карівець: Вітаю, розкажіть про свій академічний шлях, який привів Вас до Львівсько-Варшавської школи.

Ольга Гончаренко: Мене до Львівсько-Варшавської школи привела наукова спадщина Степана Балея, який був одним із її представників. У 2007 році я вступила до аспірантури Київського педагогічного університету імені Михайла Драгоманова, в якій я навчалася за спеціальністю "Філософія освіти". Керівниця моєї дисертаційної роботи Ірина Предборська¹ була знайома з Маратом Верниковим², і

саме від нього вона дізналася про Степана Балея. І, напевно, Степан Балея як учений справив велике враження на Ірину Предборську, бо вона хотіла, щоби хтось із її учнів написав дисертацію про його науковий доробок. Я стала такою ученицею, яка дослідила філософію освіти професора. У процесі дослідження я познайомилася з Маратом Верниковим. Ми з ним не раз спілкувалися та обговорювали творчість Степана Балея. У 2010 році я навіть їздила на конференцію до Львова на його запрошення. І це був мій

¹ Ірина Предборська (1952 р.н.) – українська філософія. Працювала у Сумському та Кам'янець-Подільському університетах, Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії та на кафедрі соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Українського університету імені М. Драгоманова (Київ). Наукові дослідження: філософія освіти, соціальна філософія і філософія історії.

² Марат Верников (1934–2011) – український філософ, професор (1984), заслужений діяч науки і техніки України (1999). У 1964 році він один із перших в Україні започаткував систематичне й фундаментальне вивчення спадщини Львівсько-Варшавської школи, зокрема доробку українських учених, які були учнями Твардовського. Він став ініціатором академічного багатотомного видання праць представника Львівсько-Варшавської школи, філософа, психолога та педагога Степана Балея.

перший виступ перед науковою спільнотою. Я дуже хвилювалася, але мене прийняли дуже добре.

У процесі дослідження філософії освіти Степана Балея я дізналася, що він був представником Львівсько-Варшавської школи, а її засновником – Казимир Твардовський. Ще коли я була аспіранткою, вирішила, що обов'язково досліджуватиму Львівсько-Варшавську школу. Щоправда, тоді не розуміла, чим би я хотіла займатися, що саме я б хотіла досліджувати, але у мене був великий інтерес до школи Твардовського. Після захисту дисертації (2011), у 2012 році я познайомилася у Львові зі Степаном Іваником на щорічних Читаннях, присвячених пам'яті засновнику Львівсько-Варшавської школи, і саме зустріч зі Степаном допомогла мені визначитися у подальших дослідженнях, бо від нього я дізналася, що у школі Твардовського був не один український учень. Це було так цікаво. Я подумала, що могла б дослідити філософію освіти всіх українських учнів Твардовського, але пізніше я дійшла висновку, що їх не потрібно відділяти від інших учнів Твардовського, а розглядати разом. Я поступово сформулювала тему свого наступного дослідження. Її погодили харківські вчені Ірина Родіонова³ та Марія Култаєва⁴. За їхньої допомоги та підтримки я написала докторську дисертацію про філософію освіти у Львівсько-Варшавській школі, дослідивши творчість і польських, і українських учених. Так я задовольнила свій інтерес до Львівсько-Варшавської школи.

Степан Іваник⁵: Якщо йдеться про мій академічний шлях, то він не був дуже довгим та видатним. І коли йдеться про зустріч із Львівсько-Варшавською школою, то вона була досить таки банальною, бо ані під час навчання у Львівському університеті (1999–2004), ані під час праці у Львівській політехніці (2004–2006), я не зацікавився цією школою. Під час занять із логіки я чув про цю школу, що вона була, згадувався Ян Лукасевич⁶, але не більше. Не було літератури, не було спеціалістів, з якої та від яких я міг би дізнатися про цю школу. Я тоді не знав польської мови і не цікавився польською філософією. Але у 2006 році, вже після свого виїзду до Варшави для здобуття післядипломної освіти, я дізнався про цю школу. У 2008 році, коли вже треба було формулювати тему магістерської роботи у Варшавському університеті та яку я дуже часто змінював, перебираючи різні варіанти, я згадав, що була Львівсько-Варшавська школа, і мені спало на думку присвятити своє дослідження їй. Це не був суто філософський

заклад, а Центр Східно-Європейських студій, пов'язаних з економікою, соціологією та культурою. Я подумав, що моя філософська освіта могла б привнести у цей заклад щось нове та цікаве. Тож почав ознайомлюватися у бібліотеках з працями представників Львівсько-Варшавської школи, і мій науковий керівник – професор Марек Слівінський⁷, погодився, щоб моя магістерська робота була пов'язана з цією школою, хоча він сам не був філософом, а політологом.

Напевно, що з 2008 року я почав контактувати з українськими фахівцями. Наскільки я пам'ятаю, у 2009 році я довго розмовляв по телефону, приблизно дві години, з Маратом Верниковим. І ці дві години розмови були дуже цінними для мене, бо під час цієї розмови я визначився зі спрямованістю мого дослідження, з тим, куди я повинен рухатися. І ви, Ігорю, напевно, пам'ятаєте нашого колегу з кафедри філософії Львівської політехніки Бориса Домбровського⁸, який цікавився школою, досліджував її. Я з ним також консультувався, а його поради дуже допомогли мені у дослідженнях. Так, у 2010 році я захистив магістерську роботу, присвячену Львівсько-Варшавській школі, а пізніше розвинув свої дослідження у кандидатській дисертації (науковий керівник – тодішній завідувач кафедри філософії Львівської політехніки, професор Віктор Петрушенко), яку захистив в Інституті філософії ім. Г. Сковороди НАН України у 2011 році, та в докторській дисертації (науковий консультант – професорка Анна Брожек з Варшавського університету), яку захистив у 2012 році в Інституті філософії та соціології Польської академії наук.

І. К.: Чому важливо досліджувати спадщину Львівсько-Варшавської школи?

О. Г.: Я думаю, що Львівсько-Варшавська школа – це феномен історії сучасної філософії, до того ж філософії світового рівня. Львівсько-Варшавська школа – це кілька поколінь учнів Твардовського, які втілювали, а й, можливо, продовжують втілювати, не лише у Польщі, але й в інших країнах світу його ідеї надання філософії аналітичного характеру і розуміння філософії як духовної практики, що формує особистість людини. І це дуже цінний приклад розвитку філософії як методу і способу життя. Крім цього, варто досліджувати спадщину Львівсько-Варшавської школи тому, що вона була заснована у Львові, до неї належали українці, і важливо знати про вплив цієї школи на українську філософію зокрема та культуру загалом.

С. І.: Є дві площини, у моєму розумінні, важливості дослідження спадщини Львівсько-Варшавської школи. Перша площина – це академічний рівень філософії, рівень університету чи інших наукових осередків. Львівсько-Варшавська школа стала прикладом того, як можна і треба філософувати по-науковому. Тобто філософ – це не особа,

³ Ірина Родіонова – професорка кафедри політології, соціології та культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

⁴ Марія Култаєва (1947–2024) – українська філософія та соціологія, професорка (1993), член-кореспондент НАПНУ (2016). Працювала у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди.

⁵ Надалі імена учасників інтерв'ю позначатимуться так: О. Г. – Ольга Гончаренко, С. І. – Степан Іваник, І. К. – Ігор Карівець.

⁶ Ян Лукасевич (1878–1956) – польський логік та філософ, учень К. Твардовського, який розробив першу систему багатозначної логіки (тризначну логіку), а також сконструював логічну символіку, яку називають “польська нотація”.

⁷ Марек Слівінський (1933–2020) – відомий польський політолог, професор, викладач Женевського університету (1970–1990), від 1991 року – гостьовий професор Центру Східно-Європейських Студій у Варшаві.

⁸ Борис Домбровський (1948–2016) – дослідник Львівсько-Варшавської школи, перекладач праць представників цієї школи.

до якої прийшло натхнення чи в якій відкрилося “третє око”. Робота філософа – це важка праця, яка засновується на логічних принципах. Філософська робота доступна всім, але потребує наполегливості та сили волі. Тож важливо досліджувати академічний, науковий підхід до філософії у Львівсько-Варшавській школі. А другою площиною цієї школи, на якій проявляється її важливість, є суспільний вимір. Якщо йдеться не лише про її академічний вплив, то важливо досліджувати ті критерії й інструменти критичного мислення, які було запропоновано Львівсько-Варшавською школою, та які впливали на формування мислення громадянина. І мені здається, що це дуже важливо для сьогодення, для кожного суспільства, щоб у них розвивалося критичне мислення чи логічна культура – це той термін, який був запропонований в рамках Львівсько-Варшавської школи, – тому що її метою було підвищення рівня логічного мислення в суспільстві. Сьогодні це завдання є ще актуальнішим, ніж у часи Львівсько-Варшавської школи, з огляду на поширення політичного популізму, дезінформації чи фейкової інформації.

І. К.: Що Вас найбільше цікавить у Львівсько-Варшавській школі і чому?

О. Г.: Мене цікавить віра Львівсько-Варшавської школи у раціональність. У цій школі з раціональністю пов’язували пізнання людини самої себе, її спроможності формувати різноманітні відношення у суспільстві. Наприклад, Балей вважав, що раціональні міркування допомагають людині визначитися зі своїми суспільними обов’язками. Львівсько-Варшавська школа вбачала у раціональності інструмент протистояння різним “ізмам”, наприклад тоталітаризму, і раціональність є запорукою єдності людей. З іншого боку можна побачити, наприклад, що інші філософи вбачали певну небезпеку для людини в раціональності. Ганна Аренд⁹ вважала, що тоталітарні режими були дуже розсудливими, що їм дало змогу перетворювати людину на певний “витратний матеріал”. З цим можна погодитися, коли розглядати раціональність лише в категоріях результативності. Якщо ж розглядати тоталітарні режими в трансценденталістських категоріях, наприклад, людського і не-людського, чи це відповідає чи суперечить природі людини, бо людина здатна зорієнтуватися, що добре, а що погане, то виявиться, що ці дії нераціональні. Я думаю, що Львівсько-Варшавська школа міркувала про раціональність саме в такому кантівському сенсі, що передбачає таке: людина здатна відповідати за свій учинок і здатна розрізняти добро та зло. З цього випливає, що раціональна людина не тому раціональна, що вона здатна мислити, а тому, що вона здатна мислити відповідально. І це є прикладом того, як ми розуміємо раціональність, і тоді ми усуваємо багатозначності цього поняття, щоб оцінити, чи має воно значення чи не має воно значення для життя. А якщо забрати раціональність, то на що людина надіятиметься у своєму житті?

Ось цей момент є цікавим для мене.

Ще для мене цікаве балансування Львівсько-Варшавської школи між двома крайнощами. Вона не впадала у крайнощі ні в максималістські, ні в мінімалістські. Наприклад, етика Твардовського. Він міг розрізняти індивідуалістичну етику та суспільну етику, але він шукав способи узгодження інтересів індивідів та інтересів соціальних груп. Цікавим є аналіз понять у Львівсько-Варшавській школі як певної методологічної процедури. Наприклад, що таке амбіція, що таке щастя, що таке справедливість, що таке істина. Також цікавим є науковий етос Львівсько-Варшавської школи, розуміння наукової праці як сумлінної, об’єктивної, незалежної, а також науковий етос як стиль життя. Якщо поглянути на сучасну науку, то її прагнення – досягати найвищих кількісних показників, а це зовсім не вписується в науковий етос Львівсько-Варшавської школи, тому він не втрачає своєї актуальності. Це лише декілька цікавих моментів, які можна знайти у Львівсько-Варшавській школі. Насправді, їх набагато більше.

С. І.: Для мене таким цікавим є історично-суспільний вимір школи, бо *de facto* ця школа як така є прецедентом узагалі для центрально-східного простору Європи, бо жодна інша школа такого типу не виникла ні в часи існування Львівсько-Варшавської школи, ні вже у пізніші часи. І справді, для мене це є загадкою, як таке можливе, бо, здається, не було жодних передумов для виникнення цієї школи наприкінці XIX століття у Львові. Для мене це особливо цікаво, бо якщо подивитися на це з історичної перспективи, то аналітична філософія є витвором зрілого чи розвинутого західного суспільства демократичного типу, в якому такий технічний підхід до філософії потребував розвинутого критичного мислення, натомість закриті суспільства (неліберальні, тоталітарного чи авторитарного типу) не зацікавлені у появі такого типу філософії. Тож якщо подивитися на Львівсько-Варшавську школу, то можна побачити, що вона випередила свій час. Сьогодні ми можемо сказати, що Польща чи Україна є демократіями, може недосконалими, але це демократії, а не диктатури, проте сто років тому так не було. Школа виникла ще в добу існування Австро-Угорської імперії, яку важко назвати демократичною попри її ліберальне ставлення до народів, які входили до її складу. Польща також не була тоді демократією, тим паче Друга Польська Республіка, яка все ж таки була ближчою до диктатури. І те, що ця школа постала та розвивалася за таких умов (а її вплив на суспільство був величезним) і демонструвала нетерпимість до авторитарних тенденцій в суспільстві, наприклад, можна згадати як Твардовський та його учні чинили спротив розміщенню релігійних символів, хрестів, у Львівському університеті, і те з якою нетерпимістю вони ставилися до будь-якої дискримінації студентів інших національностей, засвідчує, що ця школа не слідувала й не підтримувала поширені у цей час масові політичні чи релігійні рухи, і там, де треба, було чітко сказати “ні” “це не правильно”, ця школа завжди це робила. Для мене така громадянська

⁹ Ганна Аренд (1906–1975) – німецько-американська філософиня, письменниця, історикиня. Займалася головню політичною та соціальною філософією. У центрі її уваги – витоки тоталітаризму та авторитаризму, джерела зла у людському світі.

відвага згаданої школи є важливою для наслідування.

І ще про одну річ важливо згадати в науковому вимірі. Я пригадую, що колись читав бестселер фізика та космолога Стівена Гокінга¹⁰ про історію часу¹¹, в якому він писав про своє розчарування у сучасній філософії, покликаючись на Людвіга Вітгенштайна¹² зокрема та аналітичну філософію загалом, бо вона є зведеною до аналізу мови і нічого не може сказати про стан речей, про реальність, тобто вона не може допомогти йому як фізику краще зрозуміти Всесвіт. Він висловив жаль, що сучасна філософія дійшла до нижчого рівня, бо навіть Арістотель порушував різні проблеми: від природи душі до космосу, від природи суспільства до логіки тощо. Арістотель активно займався і космологією, і логікою, і психологією, тобто філософ повинен бути універсальним. І тепер, коли я повертаюся до Львівсько-Варшавської школи, вона є прикладом того, як аналітична філософія може бути одночасно науковою і не цуратися метафізичних проблем, тобто бути універсальною. Звісно, там, де наука не може довести певного твердження, там варто чітко заявити, що ми не можемо сказати, що є так і так, немає достатньо емпіричного матеріалу чи недостатніми є логічні аргументи, але з часом це може змінитися. Проте, у будь-якому разі, такий підхід впирається у метафізичні питання, але з іншого боку зберігаємо й науковий підхід. Тому Львівсько-Варшавська школа, як аналітична школа, є цікавою тим, що вона намагається поєднати ці два підходи – науковий і метафізичний.

І. К.: Як Львівсько-Варшавська школа вплинула на Ваші академічні дослідження, які Ви здійснюєте в Україні та Польщі?

О. Г.: Львівсько-Варшавська школа стала певною призмою та орієнтиром для моїх досліджень. Вона певною мірою стимулює їх, змушує заглиблюватися у факти та аналітичну філософію, але й також повертатися до всієї історії філософії, бо в ній також вивчали Сократа, Платона, Арістотеля, Декарта, Канта, Brentano¹³, Гуссерля¹⁴ та ін. Львівсько-Варшавська школа впливає на моє намагання

точно та зрозуміло досліджувати проблеми. І у викладацькій діяльності я також намагаюся відтворювати певні елементи програми навчання філософії Твардовського – це аналіз понять, аналіз текстів, зрозуміле висловлювання думок, навіть навчити правильно формулювати питання, вміння обґрунтовувати власні твердження, висловлювати переконливо й точно; всьому цьому у своїй педагогічній діяльності я завдячую Львівсько-Варшавській школі.

С. І.: Моя відповідь збігається з відповіддю Ольги. Найцінніше, що я взяв для себе зі спадщини Львівсько-Варшавської школи, – це метод філософування, метод наукових досліджень. Якщо йдеться про мої академічні дослідження, то я не зробив якихось власних наукових відкриттів. Свою роль я вбачаю у введенні в інтелектуальний обіг України тематики Львівсько-Варшавської школи, а також у введенні у Польщі тематики українського аспекта Львівсько-Варшавської школи.

І. К.: Чи достатньо відома Львівсько-Варшавська школа в Україні, її досягнення в гуманітаристиці, педагогіці, логіці тощо? Якщо ні, то чому?

О. Г.: Я думаю, що вона відома, але недостатньо глибоко досліджена, і це можна пояснити тим, що більшість представників цієї школи працювали в багатьох напрямках, і досягнути все складно. Дещо добре відоме, дещо потребує вивчення. Чому недостатньо? Брак перекладів праць представників Львівсько-Варшавської школи. Також міфи, які заважають пізнавати цю школу. Наприклад, що ця школа є насамперед логічною школою або що в цій школі культивувався позитивізм. Якщо казати про регіони України, де досліджують, а де не досліджують Львівсько-Варшавську школу, то цікаво відзначити, що у Харкові та Києві її сприймають, а у Львові може сприйматися по-різному, бо у Львові накладається на сприйняття цієї школи історично-політичні та історично-суспільні умови співіснування поляків та українців у Східній Галичині впродовж ХХ століття і не лише. Саме ця спільна історія польського та українського народів не дає можливості осмислити феномен Львівсько-Варшавської школи та її місце в історії української філософії, сучасної філософії. Напевно, такі причини, чому недостатньо досліджено та вивчено Львівсько-Варшавську школу в Україні.

С. І.: На мою думку, зараз Львівсько-Варшавська школа набагато більше відома в Україні, ніж десять чи п'ятнадцять років тому, і в цьому є заслуга Львівського філософського товариства імені Казимира Твардовського. Але якщо повернутися назад на десять чи п'ятнадцять років, то навіть у Росії Львівсько-Варшавська школа була відомішою, викликала більше зацікавлення науковців та учених, бо захищали дисертації, видавали книги про цю школу, організовували конференції і навіть запрошували польських філософів, які виступали в університетах з доповідями про цю школу. Основна причина такого стану речей – це захоплення українських філософів постмодернізмом, екзистенціалізмом, це присутність спадщини марксизму-ленінізму як квазінаукової філософії. І в цьому змішуванні непокінчених ідей не було місця для

¹⁰ Стівен Гокінг (1942–2018) – англійський фізик, космолог, директор Центру теоретичної космології при Університеті Кембриджа.

¹¹ Гокінг С. Коротка історія часу / пер. з англ. колективний. Київ: К.І.С., 2015.

¹² Людвіг Вітгенштайн (1889–1951) – австрійсько-англійський філософ, який став відомим через дві “філософські революції”. Першу пов’язують із “лінгвістичним поворотом” у західно-європейській філософії, а другу – із впливом його ідей на появу у Великій Британії філософії буденної мови.

¹³ Франц Brentano (1838–1917) – німецький філософ і психолог італійського походження. Викладав у багатьох університетах Німеччини та в Австрії, зокрема у Віденському університеті. Його лекції та ідеї вплинули на виникнення феноменології у ХХ столітті (його слухачем був засновник цього напрямку континентальної філософії Едмунд Гуссерль) і на укладання програми наукової (аналітичної) філософії Казимира Твардовського, який також слухав його лекції та був його учнем. На основі цієї програми постала Львівсько-Варшавська школа.

¹⁴ Едмунд Гуссерль (1859–1938) – австрійсько-німецький математик та філософ, засновник феноменології у ХХ столітті.

аналітичної філософії. Я би навіть сказав, що в Україні не знайшлося місця для аналітичної філософії. Звісно, що є окремі українські дослідники, які цікавляться аналітичною філософією, пропагують її, але загалом вони не впливають на відчуття присутності аналітичної філософії в академічному середовищі. Проте, я вважаю, що ситуація повільно змінюється і, зрештою, повинна покращитися.

І. К.: Від себе хочу додати, що в Україні ототожнюють наукову філософію з аналітичною філософією. Поняття наукової філософії ширше за поняття аналітичної філософії. Це означає, що аналітична філософія є лише одним із видів наукової філософії. Остання використовує логічні методи для досліджень (аналіз, індукцію, дедукцію), тобто вона користується всіма загальнонауковими методами для отримання валідних результатів. Науковою філософією є філософія Арістотеля, Декарта, Бейкона, Канта, навіть Шопенгауера. Наукова філософія спирається на емпірію, її аналіз та концептуалізацію. Аналітична ж філософія абсолютизує формалізацію й аналіз. Ба більше, розглядає логіку, зокрема математичну логіку (Ян Лукасевич), єдиним засобом створення “наукової філософії”. Вже Степан казав про те, що у філософській роботі не можна покладатися лише на натхнення і “відкриття третього ока”. Наукова філософська робота потребує чіткої методології та застосування раціонального мислення. І така філософія, на превеликий жаль, не прижилася в Україні на кафедрах філософії та філософських факультетах. Українці тримаються своєї духовності, постоїли на основі синкретичного світогляду Григорія Сковороди. Але великий поет Тарас Шевченко сказав: “І свого навчайтесь, і чужого не цурайтесь”. Академічна філософія не може бути синкретичною, тобто поєднаною з християнством, містикою, богослів'ям, поезією, зрештою, з езотеризмом. Тому вивчення Львівсько-Варшавської школи розвиває аналітично-індуктивний тип мислення, базований на дотриманні логічних законів, який притаманний науковій філософії як такій.

О. Г.: У Львівсько-Варшавській школі було чітке розуміння філософії та її місця в суспільстві, в системі загальної освіти та наук, тобто в культурі загалом, розуміння її призначення та спрямування. Тобто дуже чітко в ній розуміли, що таке філософія і навіщо вона. Тому таке чітке розуміння було легко реалізовувати у житті. Якщо, навпаки, ми маємо нечітке розуміння, тобто відсутність розуміння, ми тоді губимося і втрачаємо філософію. Можливо, що перебування України у складі Радянського Союзу знівельовало розуміння властивих для філософії функцій.

С. І.: Я можу підтримати Ольгу в тому, що після розпаду Радянського Союзу діамат¹⁵ зник, але не зникла його функція, яка полягала в цементуванні офіційної ідеології, і цю функцію, свідомо чи несвідомо, передали філософії вже у незалежній Україні. Відтак, зараз вбачають

функцію філософії у формуванні нової української ідентичності чи обґрунтуванні національної ідеї. Загалом не можна сказати, що це погано. Ні. Але це все ж таки не є функцією філософії. Цими речами повинні займатися література, поезія. Подивіться на XIX століття. Це століття поетів та письменників, які створили українську націю. Це завдяки Тарасові Шевченку виникає національна свідомість, як і завдяки Адаму Міцкевичу – польська національна свідомість. Для мене особисто Григорій Сковорода важливий як український письменник XVIII століття, але його творчість не потрібно пов'язувати з філософією у строгому значенні цього поняття.

І. К.: Які перспективи досліджень спадщини Львівсько-Варшавської школи в Україні і як Товариство може сприяти їм?

О. Г.: Ми, власне, про це й говорили. Перспектива розбудови наукової філософії і Товариство могло б показати, де можна прочитати, що таке наукова філософія, допомогти зрозуміти, що таке наукова філософія, і створити таку програму філософії, яка не базується на передаванні світоглядних ідей від викладача до викладача, від викладача до студентів, а, як казав Степан, базується на наданні чіткого інструмента, що дасть змогу людині самостійно працювати у сфері філософії і не тільки, а у будь-якій науковій сфері. І такий інструмент допоможе розвивати філософію, продовжувати її життя без огляду на світогляди.

С. І.: Я вважаю, що сьогодні аж надто занурюватися у дослідження спадщини Львівсько-Варшавської школи не потрібно. Товариство вже багато чого зробило в цьому напрямку. Варто популяризувати іноземний доробок в Україні. І сподіваюся, що публікація класичної праці “Львівсько-Варшавська філософська школа” Яна Воленського¹⁶ українською мовою ще більше наблизить цю школу до українських інтелектуалів та академічних вчених. Важливим є просування методології філософських досліджень Львівсько-Варшавської школи в Україні, самого стилю філософування. Це важливо й перспективно.

І. К.: В Україні триває війна з росією. Польща допомагає Україні як може. Польська держава є стратегічним партнером України. Як Ви вважаєте, дослідження Львівсько-Варшавської школи та актуалізація її спадщини в інтелектуальному просторі України сприятиме поглибленню партнерства між Україною та Польщею? Якщо так, то як сприятиме і чому?

С. І.: Традиція Львівсько-Варшавської школи є ідеальним взірцем спільного польсько-українського інтелектуального простору. Я б на місці української та польської держав теж робив би акцент власне на Львівсько-Варшавській школі та подібних польсько-українських формаціях, які об'єднують, а не на тих подіях, які роз'єднують,

¹⁵ Діалектичний матеріалізм – одна зі складових частин марксизму-ленінізму, яку викладали в українських університетах за радянських часів.

¹⁶ Ян Воленський (1940 р.н.) – сучасний польський філософ, дослідник Львівсько-Варшавської школи, епістемолог та логік. Автор фундаментальної монографії про Львівсько-Варшавську школу “Львівсько-Варшавська філософська школа” (1985 – 1-ше видання, 2023 – 2-ге видання).

наприклад, на Волинській трагедії (Польський парламент у липні цього року встановив день пам'яті цієї трагедії). Дуже багато робиться акцентів на тому, що роз'єднує, а Львівсько-Варшавська школа показала приклад того, як поляки та українці дуже добре співпрацюють у сфері науки. Прикладом може бути Казимир Айдукевич¹⁷, який брав участь у польсько-українській війні, але це аж ніяк не перешкодило йому співпрацювати пізніше з українцями у Львівському університеті. Іншим прикладом може бути український математик Мирон Зарицький¹⁸ – учень Твардовського, який теж брав участь у цій війні, але на боці українців, однак і він після цієї війни співпрацював із поляками. Як бачимо, ці вчені – один поляк, а другий українець – після війни співіснували у стінах того самого університету і навіть належали до однієї школи. Якщо я не помиляюся, колись я бачив список книжок приватної бібліотеки Зарицького, і в цьому списку була чи то праця Айдукевича, чи то Твардовського, а в особистій бібліотеці Твардовського були праці українських науковців, наприклад, підручник Василя Ільницького¹⁹ “Нарис емпіричної психології” (Львів, 1874) польською мовою.

О. Г.: У Львові, після війни, знали про школу. Це знання передавалось і був осередок. Ян Воленський написав у своїй передмові до другого видання праці “Львівсько-Варшавська філософська школа” (2023), що у Львові за радянських часів навіть підпільно вивчали цю школу. Його інтерес до України поза політичний. Йому цікаво знайти тих людей, які досліджують школу, і сконтактуватися з ними.

Я вивчаю Львівсько-Варшавську школу з 2012 року і я ніколи не говорила з польськими дослідниками про політику, бо нам цікаво обмінюватися думками, запрошувати одне одного на заходи, підтримувати одне одного. Цей інтерес до Львівсько-Варшавської школи об'єднує вчених України з польськими колегами і сприяє партнерству, попри якісь історично-політичні розбіжності. Мене запрошувала Ірина Хоменко²⁰ прочитати магістрам лекцію про Львівсько-Варшавську школу. Цікаво було почути питання від них. Львівсько-Варшавська школа прагнула до того, щоб логічна культура була притаманна суспільству, бо вона “знімає” протиріччя, допомагає людям розуміти одне одного, вирішувати конфлікти мирно. Я це все розповідаю магістрам, а один магістр зауважив, що “всього цього не помітно в сучасній Польщі. Ось питання абортів у Польщі. Як в цьому питанні проявляється критичне мислення?”. Тому можна не побачити тієї великої роботи, яку здійснила Львівсько-Варшавська школа для польського суспільства, бо зникає критичне мислення.

І. К.: Українці та Львівсько-Варшавська школа – це спеціальне дослідження Степана Іваника, тому питання адресується йому. Ви спростували міф про негативне ставлення у Львівсько-Варшавській школі до українців, опублікувавши монографію “Українські філософи у Львівсько-Варшавській школі” (Варшава: Семпер, 2014). На основі чого Ви спростували цей міф? Хто з українців брав активну участь у роботі Львівсько-Варшавської школи, був учнем Казимира Твардовського, зазнав його методологічного та ідейного впливу?

С. І.: Усе почалося з того, що в мене виникла ідея теми згаданої вище магістерської роботи про вплив Твардовського та його школи у Львові на українське інтелектуальне середовище. Мені спала така думка, що ця школа була у Львові, а Львів – це український П'ємонт, бо в ньому був розквіт і української культури. Не могло так бути, щоб не виникли якісь взаємозв'язки Твардовського та українського культурно-інтелектуального середовища. Навіть тоді, коли я намагався знайти керівника своєї магістерської роботи, то стикався з такою позицією: “Які там українці у Львівсько-Варшавській школі!”, бо ж Твардовський був “шовіністом”, “не допускав на свої заняття українських студентів”, тож не могло бути жодної співпраці. І я відчув, що існує якась перешкода на шляху до розуміння взаємовідносин між Твардовським і українцями, між Львівсько-Варшавською школою та українцями. Я почав із документів; я перевіряв у львівських архівах списки українських студентів Львівського університету, їхні записні книжки, які заняття вони відвідували, хто їм викладав. Також досліджував мемуарну літературу, наприклад, щоденники Твардовського та спогади українських учених про часи навчання та праці у Львівському університеті. Тож я знайшов багато фактично задокументованого матеріалу про те, що українці масово навчалися у Твардовського. Важко знайти прізвище відомого українського суспільно-культурного діяча першої половини ХХ століття в Галичині, який би не навчався у Львівському університеті та не відвідував лекцій чи занять Твардовського. Сам професор залишив багато спогадів про своїх українських учнів і взагалі про українських науковців та учених. Цих документів було настільки багато, що стало очевидним: українці брали участь у роботі семінарів Твардовського та у Польському філософському товаристві – організаційному осередку польської філософії у Львові. З найвідоміших українців, які були учнями Твардовського, це звичайно вже згаданий Степан Балей – психолог та лікар, Степан “Тудор” Олексюк²¹ – відомий письменник, але нічого не було

¹⁷ Казимир Айдукевич (1890–1963) – польський філософ та логік, чільний представник Львівсько-Варшавської школи.

¹⁸ Мирон Зарицький (1889–1961) – український математик, педагог, професор Львівського університету.

¹⁹ Василь Ільницький (1823–1895) – український греко-католицький священник, учений і педагог.

²⁰ Ірина Хоменко – сучасна філософиня та логікня, професорка, завідувачка кафедри логіки філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

²¹ Степан Олексюк (1892–1941) – український письменник із комуністичним світоглядом, публіцист, політичний діяч, філософ. Підписував свої твори псевдонімом “Степан Тудор”. Учень К. Твардовського. У 1926 році закінчив студії на філософському факультеті Львівського університету. Під керівництвом Твардовського захистив докторську дисертацію “Про так зване спостережувальне судження. Дослідження з психології пізнання” (1932). Виступав із доповідями на засіданнях Польського філософського товариства.

відомо про його філософську діяльність, Мілена Рудницька²² – відома суспільно-політична діячка, Мирон Зарицький – український математик, Іларіон Свенціцький²³ – філолог та музезнавець, але насправді це десятки й сотні прізвищ, які можна було б назвати і сказати, що Львівсько-Варшавська школа впливала на їхню наукову, філософську, творчість, але й на інші наукові царини.

О. Г.: *Я б хотіла запитати Степана, чи те, що Марат Верников розумів Баля як українця вплинуло на Твої пошуки інших українців, окрім Баля та Олексюка, які зазнали впливу Твардовського та Львівсько-Варшавської школи?*

С. І.: Саме професор Верников уперше показав, що Балеї був українцем та представником Львівсько-Варшавської школи. Він започаткував багатотомне видання праць Баля, і в першому томі зібрано праці, написані українською мовою. Тобто він був “піонером” у дослідженнях Баля як українського представника Львівсько-Варшавської школи. Я згадував про свою телефонну розмову з Верниковим. Він порадив мені також досліджувати Степана “Тудора” Олексюка. Він сам міг багато чого зробити, але йому забракло сил та часу; можливо, що він не мав достатньої підтримки у своєму академічному середовищі. Він відкрив Баля, надавши імпульсу для подальших досліджень. Пізніше з’явилися й інші імена: Зарицький, Рудницька, Кузьмів²⁴, Кульчицький²⁵.

І. К.: *В Україні інституційно Львівське філософське товариство імені Казимира Твардовського презентує Львівсько-Варшавську школу. Які основні здобутки Товариства за роки його існування (Товариство засноване 11 лютого 2016 року)?*

О. Г.: Якщо знають про Товариство, то й знають про Львівсько-Варшавську школу, а якщо знають про школу, то це означає, що рухаються у напрямку аналітичної філо-

софії. Я думаю, що наша місія – у підтримці та розвитку філософії Твардовського, і я б хотіла, щоб більше уваги приділялося українським ученим Львівсько-Варшавської школи. Є публікації, є сторінка Товариства в інтернеті. Товариство організовує круглі столи та конференції, співпрацює передовсім з польськими вченими, а також з ученими інших країн, наприклад, Чехії, Ірландії, Канади.

С. І.: Якщо ми порівняємо стан досліджень Львівсько-Варшавської школи до створення Товариства і після, то виявиться, що вже багато чого зроблено. Товариство дуже добре попрацювало, було опубліковано переклад праць Твардовського українською. Це підставою річ для якісних досліджень поглядів Твардовського на філософію, його методологію тощо. Багато публікацій та конференцій, які організувало Товариство. Його перспективи є чіткими. Треба й надалі активно застосовувати здобутки Львівсько-Варшавської школи для власної наукової діяльності, доносити до ширших академічних кіл і до тих осіб, які відповідають за стан освіти й науки в Україні, що цей тип філософії добре працює в розвинутих західних суспільствах і що цей напрям філософії також треба підтримувати й розвивати в Україні.

І. К.: *Чи мають підстави якось відзначати 130-ліття Львівсько-Варшавської школи українські академічні кола, кафедри філософії та філософські факультети?*

О. Г.: Я думаю, що мають такі підстави. Львівсько-Варшавська школа – це школа світового рівня, яка має відношення до України. Але, попри це, не відзначають. Це пов’язано з непередставленістю Львівсько-Варшавської школи в курсах з історії філософії та історії української філософії. Можливо, згадують про якісь постаті, про якихось філософів, але не наголошується, що це представники Львівсько-Варшавської школи. Можливо знають, що є “Історія філософії” Владислава Татаркевича²⁶, але не знають, що він належить до цієї школи. Тож якщо буде приділено більше уваги на кафедрах філософії, філософських факультетах саме представникам цієї школи, то чому б не відзначати річницю цієї школи, як і будь-які інші філософські події. Ця школа має право на розгляд у контексті історії та сучасності.

С. І.: Я вважаю, що це справа кожної кафедри чи університету, що їм відзначати. Тут йдеться про те, чи певна кафедра, факультет або університет відчувають близькість до традиції Львівсько-Варшавської школи, поділяють її ідеали, популяризують їх. Якщо працівники кафедр філософії чи філософських факультетів цікавляться цією школою, то для них природно відзначати дати, пов’язані з цією школою. Якщо ні, то не треба насильно змушувати щось відзначати. Але є особливий випадок – це Львівський національний університет імені Івана Франка, який зобов’язаний звернути увагу на школу, бо все ж таки вона не є якоюсь непомітною, неважливою. Це наукова школа зі світовим ім’ям, і навіть із практичної точки зору треба користати з цього для промоції Університету. Варто зробити певні кроки щодо вшанування засновника школи

²² Мілена Рудницька (1896–1976) – українська громадсько-політична діячка, письменниця, одна із засновниць феміністичного руху в Україні. Голова центральної управи “Союзу українок”. Навчалася на філософському факультеті Львівського та Віденського університетів.

²³ Іларіон Свенціцький (1876–1956) – український письменник, історик української філософії, мовознавець та музезнавець. Під час навчання у Львівському університеті у нього виникає ідея захистити докторську роботу на тему “Історія філософії на Русі з XI до XVIII століття”. Керівник – проф. К. Твардовський. За матеріалами для докторської роботи їздив до Санкт-Петербурга. Докторську дисертацію не вдалося захистити через погіршення польсько-українських стосунків (суперечка про те, кому повинен належати Львівський університет). Проте у 1901 році у Львові виходить друком праця Іларіона Свенціцького “Початки філософії в руській літературі XI–XVI століть”.

²⁴ Ярослав Кузьмів (1894–1945) – український педагог, громадський діяч. Брав активну участь у розвитку педагогічної науки у Східній Галичині міжвоєнної доби.

²⁵ Олександр Кульчицький (1895–1980) – український філософ, етнопсихолог та соціолог. У 1924 році студіював філософію та германістику у Львівському університеті. Успішно захистив докторську дисертацію на тему “Релігія у вченні Ренана” (1930).

²⁶ Владислав Татаркевич (1886–1980) – польський філософ, представник Львівсько-Варшавської школи, який працював у сфері історії концептів, етики та естетики.

Твардовського, хоча б розмістити пам'ятну дошку. Я думаю, що Твардовський заслужив на таку увагу, але це знову ж таки справа Університету. Це було б логічно, якби так відбулося. Подивимося, як це буде відбуватися.

І. К.: Я думаю, що нічого не відбуватиметься. Це свідчитиме про український інтелектуально-науковий провінціалізм. Якби Університет шанував Львівсько-Варшавську школу й поділяв її підхід до філософії, до методів філософської роботи, то це б свідчило про інтегрованість української філософії в європейський інтелектуальний простір, про її європейськість та європейську ідентичність.

С. І.: Ігнорування Університетом Львівсько-Варшавської школи стратегічно не є виправдане. Не йдеться про примушування до вивчення спадщини Львівсько-Варшавської школи чи вшанування пам'яті Твардовського. Сам факт, що Твардовський і його школа належать Львову, його історії, є приводом для досліджень і зацікавлення ними. Декілька років тому Дональд Туск²⁷, на той час голова Європейської Ради, приїжджав до Львова й виступав у Львівському університеті з нагоди надання йому звання

почесного доктора. Він у промові згадав про Твардовського, тож навіть у цьому контексті варто зацікавитися цим філософом та його школою.

І. К.: Щиро дякую за змістовну розмову й сподіваємося, що українська філософія покращить своє зовнішнє, міжнародне й внутрішнє українське становище завдяки застосуванню методології філософської роботи та вивченню філософії Львівсько-Варшавської школи, бо ця методологія і підхід до філософії справді ефективні та вже мають результати світового рівня.

БІБЛІОГРАФІЯ / REFERENCES

Honcharenko, O. *Filosofia osvity u Lvivsko-Warshawskij shkoli*. [In Ukrainian]. Kamianets-Podilskyi: Ruta.

Ivanyk, S. (2014). *Filozofowie ukraińcy w Szkole Lwowsko-Warszawskiej*. Warszawa: Semper.

Woleński, J. (2023). *Filozoficzna szkoła lwowsko-warszawska. Wyd. II*. Warszawa: PWN. <https://doi.org/10.53271/2023.087>

²⁷ Дональд Туск (1957 р.н.) – польський та європейський політик і суспільний діяч, голова Європейської ради (2014–2019), прем'єр-міністр Польщі з 13 грудня 2023 року, співзасновник та голова партії “Громадянська платформа”. У 1980-х роках брав активну участь у громадсько-політичному русі “Солідарність”. Нагороджений орденом князя Ярослава Мудрого (11 травня 2019 року). Почесний доктор Львівського національного університету імені Івана Франка (20 лютого 2019 року).